

Oponentský posudek diplomové práce

Autorka: MgA. Magdalena Whiteman

Název práce: Komunikace v multilingvní rodině

Oponentka: Mgr. Silvie Převrátilová, Ph.D.

Diplomová práce Magdaleny Whiteman se zabývá problematikou jazykového managementu ve vícejazyčných rodinách. Vzhledem k demografickému vývoji nabývá toto téma na aktuálnosti a v česky mluvících rodinách zasluhuje větší výzkumnou pozornost. K této debatě diplomová práce přispívá portrétem česko-španělské rodiny žijící ve Švédsku.

1. Koncepce práce

Po teoretické stránce práce vychází z osvojování jazyka u bilingvních mluvčích a teorie jazykového managementu. Teoretická část opomíná pojetí vícejazyčnosti a mnohojazyčnosti v klíčových dokumentech Rady Evropy (*Společný evropský referenční rámec pro jazyky* a jeho doplněk *Companion Volume*), jež by v práci na oboru Učitelství češtiny jako cizího jazyka nemělo chybět. Dále v práci postrádám další oblast vyučování/osvojování češtiny jako druhého jazyka, a to zděděný jazyk (heritage language). Ten s komunikací ve vícejazyčné rodině úzce souvisí a odkazy na něj se v praktické části implicitně objevují, například na s. 61, kde se hovoří o nároku na hodinu týdně jednoho rodného jazyka v rámci školní docházky, nebo na s. 72 ve zmínce o výuce češtiny, která probíhá „jako v české škole“. Některé pasáže teoretické části pak považuji za spíše okrajové, např. popis osvojování jazyka u dětí či hypotézu kritického období.

Teoretická část je účelně provázána s praktickou částí, v níž jsou jasně formulovány výzkumné otázky. Otázkami je celkem šest, nicméně otázky 3 a 4 (*Jaká je jazyková vybavenost (jazykové životopisy) členů rodiny? Jaké jazyky jsou využívány při vzájemné komunikaci členů rodiny?*) se překrývají s otázkami 1 a 2 (*Je vědomě nastavený jazykový management rodiny? Jakou podobu má jazykový management rodiny?*) - pro popis jazykového managementu je potřeba popsat jazykovou vybavenost rodiny i používané jazyky. Autorka by měla vysvětlit, proč tyto otázky odlišila.

Na výzkumné otázky pak autorka jednoznačně odpovídá a vyvozuje z výsledků závěry a návrhy pro další výzkum.

Hodnocení: B

2. Metodologie a zpracování dat

Práce respektuje etické zásady výzkumu a uvádí informované souhlasy. Anonymizovaná získaná data pak prezentuje v přílohách.

V metodologické části jsou jako metody sběru dat uvedeny pozorování, polostrukturované rozhovory a konverzační analýza. Domnívám se, že návštěvy a výuka v rodině (cit. s. 48: *Autorka mohla rodinné jazykové interakce pozorovat po celý jeden školní rok před provedeným výzkumem*) sice poskytují možnost pozorování rodinné situace, ale od pozorování jako výzkumné metody musí být jednoznačně odlišeno a nelze je v této podobě považovat za metodu sběru dat pro výzkum (sama autorka uvádí, že rodinu „pozorovala“ před zahájením výzkumu). V prezentaci výsledků výzkumu pak uvádí jazykové portréty dětí. Tento výzkumný nástroj však v popisu metodologie výzkumu není uveden, prezentace získaných dat ve výsledcích je poněkud stručná a interpretace získaných dat schází.

Data získaná z rozhovorů a nahrávek rodinných konverzací autorka komentuje a ilustruje citacemi. Citace z rozhovorů jsou místy poněkud rozsáhlé. Jejich zkrácení a účelný komentář by přispěly ke snazší orientaci v textu a pochopení autorčiny interpretace. Čtenář, který neovládá všechny uvedené jazyky (zejm. španělštinu a švédštinu), by pak uvítal překlady cizojazyčných pasáží např. v poznámce pod čarou. K logičtějším uspořádání praktické části by přispělo zařazení pasáže věnované typologii jazyků do úvodu praktické části, nikoli do popisu zkoumané rodiny.

Pro snazší orientaci v textu bych dále doporučila jazykovou vybavenost rodiny neuvádět jako výčet s jednotlivými komentáři, ale základní informace uvést v přehledných tabulkách a tyto údaje pak okomentovat v souvislém textu.

Pro ilustraci jazykového managementu rodiny jsou vybrány pasáže z nahrávek. V otázkách k obhajobě žádám autorku o vysvětlení konkrétních kritérií výběru „nejzajímavějších odpovědí“.

Hodnocení: B/C

3. Práce s odbornou literaturou

Autorka prokazuje dobrou orientaci v odborné literatuře, a to české i zahraniční, a schopnost adekvátně zapojit odkazy na relevantní sekundární literaturu do textu. Citované pasáže jsou odděleny od autorského textu a účelně komentovány.

Po formální stránce práce s odkazy vykazuje drobné nedostatky míšením citačních norem a neúplností v seznamu použité literatury.

Hodnocení: A

4. Formální úprava práce

Práce má přiměřený rozsah a obsahuje vhodné náležitosti. Typografické zpracování práce je na odpovídající úrovni, v práci se objevují pouze drobné typografické nedostatky. Autorka dodržuje jazykovou normu a text je koherentní. V textu je patrné osobní zaujetí a autorčina zkušenost, které místy vedou k příliš obecným či nejasným formulacím. Některé formulace pak mnohdy neodpovídají odbornému stylu (např. určitě se dá usuzovat, že smíšená manželství jsou na vzestupu (s. 15), v 70. letech 20. století se myslelo, že... (s. 35), děti jsou ve finále lepší (s. 36), rodiny mohou konat „za pochodu“ (s. 44), českým matkám je „blbé“ a divné mluvit na děti česky (s. 62), vícejazyčnost se povedla (s. 64), je důležité vypíchnout, že... (s. 79) a další). V prezentaci jazykových dat považuji hodnocení výchovných postupů rodičů „vzorný otec“ a „vzorná matka“ za nevhodné.

Hodnocení: B

Celkové hodnocení:

Práce Magdaleny Whiteman přispívá k aktuální odborné diskusi o vícejazyčnosti a má potenciál inspirovat další zkoumání v této oblasti. I přes určité výhrady uvedené výše považuji práci za cenný přínos k diskutované problematice.

Práce splňuje nároky kladené na diplomovou práci. Doporučuji ji k obhajobě a navrhuji hodnocení **velmi dobře**.

Otázky k obhajobě (prosím zejména o ot. 1 a 2):

1. Do části konverzační analýzy jste vybrala „nejzajímavější odpovědi“ (s. 49). Uveďte prosím jasná kritéria výběru pasáží z rodinné interakce.

2. V práci tvrdíte, že „je velký předpoklad, že i Nejmladší a Prostřední ‚se vypracují‘ a udrží si výbornou úroveň i v dalších letech“. (s. 72). Z výzkumu v oblasti zděděného jazyka se naopak ukazuje, že nejstarší sourozenec má často nejvyšší úroveň, prostřední nižší a nejmladší často zděděný jazyk neovládne. Z čeho tedy usuzujete tento „velký předpoklad“?
3. V popisu jazykové vybavenosti jednoho z dětí na s. 72 uvádíte, že lekce češtiny jsou vyučovány, jako tomu je na prvním stupni v českých školách. Vysvětlete prosím.
4. Jak souvisí „funkce tajného jazyka“ (s. 77) s vícejazyčností? „Tajnou řeč“ mohou mít i děti v monolingvním prostředí.

V Praze 22. ledna 2024

Mgr. Silvie Převrátilová, Ph.D.